

Med varme bøsselesbiske hilsner: Transnational aids-aktivisme og Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske 1981-1994

Af Jacob Preene

Kandidat i historie fra Københavns Universitet (2021).

Hans forskningsinteresser er LGBT-historie, aids-historie og kirkehistorie.

Abstract

With Gay Greetings and Lesbian Solidarity: Transnational AIDS-activism and the Danish National Organization for Gays and Lesbians 1981-1994. AIDS-activism is an understudied area of Danish history, and the previous research made has only focused on the Danish government's response to the epidemic. Using Signild Vallgård's theories of 'problematization' and 'path dependency', and Sidney Tarrow and Donatella della Porta's theories of transnational activism, this article examines how the *Danish National Organization for Gays and Lesbians* developed AIDS-activism strategies at international conferences. By analyzing conference notes, meeting minutes, and campaign materials, this article finds that the AIDS-epidemic was mainly problematized as a discriminatory problem within the international organizations *The Nordic Council for Homosexuals* and *the International Lesbian and Gay Association*. This was caused by the organizations' previous work with discrimination. A diffusion of AIDS-prevention strategies evolved within these international forums and while the diffusion of AIDS-prevention strategies mainly happened between European homosexual organizations, Danish AIDS-activists used American symbols to frame the AIDS-epidemic, such as the NAMES Project AIDS Memorial Quilt. The use of American symbols in the Danish AIDS-activism, might have made the American influence in the Danish AIDS-activism seem bigger.

KEYWORDS: AIDS, AIDS-activism, HIV, safe sex, homosexuality, transnationalism

I 1987 initierede den amerikanske aktivist Cleve Jones *Navneprojektet* for at mindes de personer, som havde mistet livet til aids i San Francisco. *Navneprojektet* var et kæmpe sammensyet tæppe bestående af paneler, som pårørende havde syet til minde om en ven, partner eller familiemedlem, som de havde mistet til aids. På denne måde kunne de pårørende udtrykke deres individuelle sorg, samtidig med at tæppet fungerede som kollektiv sorgbearbejdelse for det homoseksuelle miljø i San Francisco (Gambardella 2011, 214). *Navneprojektet* blev hurtigt udbredt til resten af verden. I 1988 blev det muligt for danske pårørende at sende tæpper til USA (Ukendt 1988, 20), men allerede i 1989 blev en selvstændig afdeling oprettet af pårørende i Danmark (Madsen 1989, 8). Jones valgte et sammensyet tæppe som medie, da denne type tæpper er en del af den traditionelle amerikanske folkekunst. Disse tæpper blev derefter en måde hvorpå folk fra hele verden kunne forstå og udtrykke deres sorg (Gambardella 2011, 214).

Navneprojektet er et eksempel på to ting, som jeg vil diskutere i denne artikel. Det første handler om, at aktivister brugte globale symboler til at belyse nationale problemer og i dette tilfælde også bearbejde individuel sorg. Det andet er, at amerikanske symboler blev brugt flittigt, af både LGBT-aktivister og aids-aktivister i Europa. Det sidste har måske medført, at USA's indflydelse på de europæiske LGBT-miljøer er blevet misforstået i historiografien. For eksempel hævder den amerikanske sociolog Barry Adams, at ideer spredte sig fra et internationalt center og ud til periferien. Ifølge Adams er det også gældende for LGBT-aktivisme, hvor ideerne begynder i USA og derefter spredte sig til resten af verden (Adam 1995, 81-108).

Nyere forskning om aids-epidemien har en mere transnational vinkel. Agata Dziuban og Todd Sekuler har lavet en transnational historie om aids-aktivister, som arbejdede på et europæisk niveau. Artiklen er baseret på interviews med aktivister fra internationale aktivistiske organisationer. De undersøger medborgerskab i forhold tid og ikke sted (Dziuban og Sekuler 2021, side 5-6). Ældre forskning om aids-epidemien bliver dog kun transnational, når den omhandler lande i Afrika eller Asien. Forskningen som beskæftiger

sig med Vesten forholder sig kun til enkelte lande eller byer. Et eksempel på nogle af disse forskere er den amerikanske sociolog Benita Roth (2017), som skrev en bog om *ACT UP* i Los Angeles, samt sociologen Nancy E. Stoller (1998), som skrev om aids-aktivisme i USA.

I denne artikel¹ undersøger jeg, hvordan *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* formede aids-strategier i et internationalt forum i perioden 1981-1994. Således undersøger jeg både hvordan Foreningen bragte strategier med tilbage fra internationale konferencer, og hvordan de selv bidrog til at udforme internationale homoseksuelle organisationers aids-strategier. Jeg undersøger *Landsforeningen for Bøsser og Lesbikes* aids-arbejde fra 1981, hvor der blev konstateret det første tilfælde af aids i Danmark, til 1994, hvor en truende konkurs tvang foreningen til at udskille alt aids-arbejde. På den måde vil artiklen bidrage til den transnationale forskning om aids-epidemien ved at beskrive, hvordan de europæiske aids-aktivister udarbejdede deres strategier i et internationalt forum. Derudover vil denne artikel også bidrage til forskningen om aids-aktivisme i Danmark. Den historiske litteratur om aids i Danmark handler udelukkende om den danske regerings håndtering af aids-epidemien. Det drejer sig konkret om en artikel af den danske professor i statskundskab Erik Albæk (1990), en artikel af den danske professor i sundhedstjenesteforskning Signild Vallgård (2007), samt et kapitel i en monografi skrevet af den norske historiker Ida Blom (2012). De nævnte forskere behandler kun aktivisme, hvis det er i relation til den danske regering. Hovedaktørerne i nærværende artikel bliver de danske aids-aktivister, som arbejdede i *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske*, og deres samarbejde med andre aids-aktivister på tværs af landegrænser.

Undersøgelsen er baseret på arkivmateriale fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbikes* arkiv på Rigsarkivet. En stor del af mit kildemateriale består af to typer af konferencerapporter. Den ene type er udarbejdet af konferencearrangørerne, med det formål at beskrive hvordan konferencen er forløbet. For eksempel fik den internationale organisation, *International Lesbian and Gay Association*, bestemte personer til at tage noter til

seminarerne. *International Lesbian and Gay Association* var en international organisation for homoseksuelle organisationer, som *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* var medlemmer af. *Nordisk Råd for Homoseksuelle* bad medlemmerne om at sende deres konferencenoter, hvilket de ikke altid fik gjort. *Nordisk Råd for Homoseksuelle* var en skyggeorganisation til *Nordisk Råd* og bestod af homoseksuelle organisationer fra de nordiske lande. Den anden type af konferencerapporter er mere subjektiv, da de er blevet skrevet af medlemmer af *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske*. Disse rapporter er særdeles brugbare, da medlemmerne kommenterede på de ideer, som de hørte på konferencen. Det giver mig muligheden for at finde ud af, hvad de syntes var interessant, og hvad de havde hørt før. Konferencerapporterne fra *Nordisk Råd for Homoseksuelle* og *International Lesbian and Gay Association* er komplette, hvilket betyder, at jeg kan lave en grundig analyse af begge organisationers arbejde.

Mit kildemateriale består også af mødereferater og kampagnestrategier fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske*. Denne del af mit kildemateriale er dog mindre omfangsrigt og komplet end konferencerapporterne.

Problematismen af aids-epidemien

I dette afsnit udfolder jeg hvordan *International Lesbian and Gay Association* og *Nordisk Råd for Homoseksuelles* historie påvirkede deres håndtering af aids-epidemien. Disse organisationer blev grundlagt i slutningen af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne, og *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* var blandt de første medlemmer. Begge organisationer arrangerede en række seminarer og møder, hvor delegerede fra lokale homoseksuelle organisationer, kunne diskutere emner og problemstillinger, som påvirkede det seksuelle mindretal. De to organisationer pressede også regeringer og internationale organisationer, til ikke at diskriminere imod seksuelle mindretal. *Nordisk Råd for Homoseksuelle* var en international organisation for de homoseksuelle organisationer i

Norden, grundlagt i 1981. Den havde til formål at skabe et tættere samarbejde og lave informationsudveksling mellem de homoseksuelle organisationer i Norden.² Medlemsorganisationerne var ikke lige velstående, og *Nordisk Råd for Homoseksuelle* sørgede for at finansiere de fattige medlemmer, og dem der kom langvejs fra.³ *Nordisk Råd for Homoseksuelle* afholdt en årlig konference, som medlemsorganisationerne i Norden skiftedes til at arrangere. Både *Nordisk Råd for Homoseksuelle* og *International Lesbian and Gay Association* fokuserede på mange af de samme problematikker.

Bekæmpelsen af diskrimination berørte alle dele af *Nordisk Råd for Homoseksuelles* arbejde op til aids-epidemien. For eksempel brugte medlemsorganisationerne de nordiske landes diskriminationslovgivning til at gå efter organisationer, virksomheder, medier og kirker, som de mente diskriminerede homoseksuelle.⁴ Nogle af de emner som omhandlede diskrimination, var diskrimination på arbejdspladsen, de lesbiskes plads i de homoseksuelle organisationer, homoseksuelle ægteskaber, samt problemer med medierne. En af hovedproblematikkerne i emnet om ægteskab var, at den daværende lovgivning diskriminerede imod homoseksuelle par.⁵

Man kan læse i *Nordisk Råd for Homoseksuelles* konferencerapporter, at aids for første gang blev nævnt på en konference i Island i 1983, hvor de delegerede berettede om aids-situationen i deres respektive lande. *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* rapporterede, at der i Danmark var 27 tilfælde af hiv og 12 registrerede dødsfald som følge af aids. De andre nordiske lande var ikke tilnærmelsesvis så hårdt ramt, og Island havde ikke registreret et dødsfald endnu. De delegerede berettede om deres håndtering af aids-epidemien indtil videre. For Islands vedkommende handlede det mest om håndteringen af mediernes hysteri, fordi hiv endnu ikke var et problem, mens de andre lande fokuserede på at bekæmpe epidemien med information. *Nordisk Råd for Homoseksuelle* besluttede ikke at fokusere for meget på aids i pressemeddelelsen, fordi aids i høj grad blev betragtet som et diskriminationsproblem, og de delegerede ønskede ikke at bidrage til mediernes hysteri.⁶ De delegerede fokuserede fortsat på

mediernes hysteri til konferencen i Stockholm i 1984. Aids-problematikken fyldte dog ikke særlig meget til de to nævnte konferencer, hvor seminaret om aids var længere nede i programmet.⁷

Seminaret om aids var blevet rykket op i programmet til konferencen i Finland i 1985, hvor den fulgte en anden arbejdsgruppe, som skulle diskutere lesbisk forhold i de homoseksuelle organisationer. Ketil Slagstad viser hvordan de norske medier i begyndelsen af aids-epidemien betragtede aids som et lille problem, der hovedsageligt påvirkede homoseksuelle mænd, mens det blev betragtet som et samfundstruende problem fra 1985 (Slagstad 2020, 420-426). Dette skete samtidig med, at antallet af hiv-positive var steget på tværs af de nordiske lande. Det medførte, at de homoseksuelle organisationer ikke længere diskuterede mediernes håndtering af aids-epidemien, men i stedet metoder til at reducere smitten af hiv. De udvekslede blandt andet informationer om aids og forskellige aktivismestrategier på konferencen.⁸

Året efter, i 1986, var der mange deltagere i arbejdsgruppen, og de delegerede brugte gruppen til at udveksle erfaringer og information om aids-bekæmpelse. I 1987 blev aids-arbejdsgruppen adskilt fra den årlige konference, og aids stoppede helt med at blive nævnt på konferencerne.⁹

Signild Vallgård har vist, at opfattelsen af aids-epidemiens risikogrupper i Danmark og Sverige havde en afgørende indflydelse på den måde, som politikerne håndterede aids-epidemien på. Aids-epidemien blev anset som et problem for stofbrugere i Sverige, mens homoseksuelle mænd blev anset som den største risikogruppe i Danmark. Det var især de to landes forskellige historier, som dikterede aids-politiken og Vallgård argumenterer for, at Sverige har en længere historie med at bruge tvang over for alkoholikere og stofbrugere, og at det er denne 'path dependency', som førte til Sveriges restriktive aids-politik. Danmark har derimod haft en mere liberal og frivillighedsbaseret tilgang til alkoholikere, hvilket medførte, at den danske aids-politik var baseret på et frivillighedsprincip (Vallgård 2007, 102-110).

Vi kan bruge Vallgårdas teori om 'path dependency' til at forklare en del af *Nordisk Råd for Homoseksuelles* håndtering af aids-epidemiens

første år. *Nordisk Råd for Homoseksuelle* og dens medlemsorganisationer havde hovedsageligt beskæftiget sig med diskrimination op til aids-epidemiens udbrud. Da aids-epidemien begyndte, vurderede *Nordisk Råd for Homoseksuelle* derfor den største trussel til at være diskrimination, men i takt med at der kom flere dødsfald og hiv-smittede, så begyndte seminarerne om aids i højere grad at handle om sygdomsbekæmpelse.

International Lesbian and Gay Association

I de næste afsnit vil jeg analysere *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiskes* aids-arbejde i *International Lesbian and Gay Association*. Organisationen blev grundlagt i 1978, og *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* deltog i dens første konference i 1979. Formålet med *International Lesbian and Gay Association* var at frigøre lesbiske og bøsser fra social, økonomisk og kulturel diskrimination. Det skulle realiseres ved at udøve lobbyarbejde med regeringer og internationale organisationer. Ydermere koordinerede de også de forskellige homoseksuelle organisationers internationale arbejde, og skabte solidaritet og sammenhold mellem organisationerne på tværs af landegrænser. I begyndelsen var det i særdeleshed WHO, som *International Lesbian and Gay Association* ydede lobbyarbejde med, da WHO fortsat betegnede homoseksualitet som en sindslidelse.¹⁰

En omstændighed, som betød at nogle organisationer ikke har kunnet deltage i konferencerne, var, at der ofte var problemer forbundet med at rejse til konferencerne. Det var især et problem for de central- og østeuropæiske lande, som grundet kommunistiske regimer mødte store politiske og økonomiske omkostninger ved at deltage i konferencerne, som i den periode udelukkende blev afholdt i vestlige lande. Delegerede fra mindre Vesteuropæiske lande havde disproportional meget magt, i forhold til deres befolkning. Der var ofte mange delegerede fra homoseksuelle organisationer fra Holland, Danmark og Sverige.¹¹

Aids blev indlemmet i *International Lesbian and Gay Association's* allerede eksisterende

sundhedspolitik. Der var seminarer om homoseksuel sundhed på *International Lesbian and Gay Associations* konferencer, før aids blev nævnt for første gang. Under disse seminarer blev kønssygdomme og livsstilsproblemer drøftet. Foreningens sundhedspolitik lagde vægt på information og nødvendigheden af at forstå problemernes omfang. Et andet element i sundhedspolitikken var *International Lesbian and Gay Associations* lobbyarbejde med WHO.¹²

Aids blev nævnt første gang under et af disse seminarer, og der var i lang tid ikke noget separat aids-seminar. Seminaret handlede hovedsageligt om traditionelle kønssygdomme, men de danske delegerede fortalte, at der var blevet konstateret fem tilfælde af kaposi's sarcoma i Danmark, og at der var blevet registreret et dødsfald i forbindelse med sygdommen. Kaposi's sarcoma er en form for hudkræft, som hovedsageligt påvirker ældre mænd, men det er også en følgesygdom af aids. Delegerede fra Sverige rapporterede om, at svenske læger var interesseret i et samarbejde med den svenske homoseksuelle organisation, *Riksförbundet för sexuellt likaberättigande*, hvilket sandsynligvis også har noget med aids-epidemien at gøre. Dette viser, at de danske delegerede var med til at sætte fokus på aids-epidemien, fordi at de var hårdt ramt, og fordi at diskrimination i Danmark var et mindre problem.¹³

På samme måde som hos *Nordisk Råd for Homoseksuelle* blev aids betragtet som et diskriminationsproblem i *International Lesbian and Gay Association* i begyndelsen. Dette skyldes, at foreningens formål var at bekæmpe diskrimination af seksuelle minoriteter, hvilket også var gældende for de første homoseksuelle organisationer. Den britiske historiker Julian Jackson viser, at de homofile bevægelser fra midten af 1900-tallet, hovedsageligt fokuserede på borgerrettigheder (Jackson 2015, side 32). Efter aids-epidemiens begyndelse ønskede *International Lesbian and Gay Association* derfor at forsvare hiv-smittede imod diskrimination fra andre regeringer eller deres arbejdsgivere.

Denne rammesætning medførte, at aids-epidemien, i høj grad, blev italesat som et socialt problem til møderne i *International Lesbian and Gay*

Association, frem for et medicinsk problem. Diskriminationsproblematikken fyldte meget i *International Lesbian and Gay Associations* arbejde, hvilket betød, at de var meget bevidste om de konsekvenser det kunne få, at der var en epidemi, som hovedsageligt ramte homoseksuelle mænd. De frygtede derfor, at reaktionen på aids-epidemien ville spilere flere års arbejde imod diskrimination.

International Lesbian and Gay Associations konference i Danmark

Landsforeningen for bøsser og lesbiske var vært for *International Lesbian and Gay Associations* konference i 1986. Konferencen blev afholdt på Tidens Højskole i Hørsholm, lidt udenfor København. Landsforeningens udenrigsudvalg stod for at organisere konferencen, og de nedsatte en planlægningsgruppe til at sørge for arbejdet. Temaet for konferencen var *Gays and Lesbians Facing Crisis*. Underemnerne til konferencen var planlagt til at handle om øget diskrimination, usynliggørelse af lesbiske, samt livsstilsændringer som følge af aids-epidemien.¹⁴

Under forberedelserne til konferencen kan man læse, at de ansvarlige fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* var meget optaget af aids-epidemien, og de var optaget af, hvordan den skulle blive behandlet på konferencen. Foreningen havde lagt en detaljeret plan for de emner, som skulle behandles i seminaret om homoseksuel sundhed og aids. Aids skulle dog ikke kun diskuteres under dette seminar. Det skulle også være et omdrejningspunkt i de andre seminarer. Det var en nytænkning af, hvordan aids-epidemien blev behandlet på konferencerne, fordi det ikke fyldte særlig meget på konferencerne. Selv til seminaret om homoseksuel sundhed og aids, blev andre emner prioriteret højere.¹⁵

Under selve konferencen blev aids dog ikke diskuteret i de andre seminarer. De seminarer, der blev afholdt om andre emner, fortsatte med at diskutere de samme problematikker, som de altid havde gjort.¹⁶ Dette skyldes formentlig, at *International Gay and Lesbian Association* havde en rimelig cementeret dagsorden, hvilket man også kan

se i seminarerne om aids. De mest fremtrædende emner på konferencerne omhandlede diskrimination, sociale og psykologiske problemer, samt lesbiske kvinders in- og eksklusion i homoseksuelle organisationer. Aids blev indlejret i disse diskussioner, hvilket betød, at diskussionerne om aids omhandlede diskrimination af hiv-smittede, sociale og psykologiske følger af aids.¹⁷

Under aids-seminaret var der flere delegerede fra andre lande, men det var de danske delegerede, der talte mest. De resolutioner, som seminaret kom frem til, var meget præget af det arbejde, som *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* havde lavet, samt de omstændigheder de arbejdede under.

Resolutionerne handlede om, at homoseksuelle organisationer skulle samarbejde med regeringer og sundhedsmyndigheder, at stater ikke skulle diskriminere imod indrejsende hiv-positive, at aktivister skulle erotisere sikker sex og at de skulle kæmpe for frivillighed i forhold til tests. Generelt var de delegerede fra andre lande, med god grund, mere skeptiske over for et samarbejde med regeringerne og sundhedsmyndighederne, hvorimod de danske var mindre regeringskritiske. Dette skyldes formentlig, at de danske politikere i 1980'erne sjældent anvendte en direkte homofobisk retorik. Ydermere ønskede de fleste politikere ikke, at homoseksuelle skulle stigmatiseres.¹⁸ *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* var også enige med Folketinget om tilrettelæggelserne af bekæmpelsen af aids, da Folketinget kom frem til, at den danske aids-politik skulle baseres på information og frivillighed. Det eneste parti, som modsatte sig den politik, var Fremskridtspartiet.

Selvom *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* havde planlagt, at konferencens tema skulle være konsekvenser ved aids-epidemien og ikke de medicinske aspekter ved epidemien, blev seminaret om aids alligevel til det seminar med de fleste tiltag. Det var også det første seminar, hvor de delegerede endte med at diskutere aids-bekæmpelsesstrategier såsom erotisering af sikker sex. Det viser, at *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* var meget optaget af de medicinske aspekter ved aids. Det kan skyldes, at danske homoseksuelle var blandt de hårdest ramte i Europa i 1986.¹⁹

Lesbiskes usynlighed, inklusion og aids-epidemien

En af de største konflikter i *International Lesbian and Gay Association* og *Nordisk Råd for Homoseksuelle* handlede om lesbisk repræsentation og usynlighed, i de nationale og internationale homoseksuelle organisationer. Der var mange seminarer om emnet, og de var oftest blandt de første på programmet. Konflikten kunne også spores i debatten om navnet på *International Lesbian and Gay Association*. *International Lesbian and Gay Association*'s navn var op til debat siden organisationen blev grundlagt, fordi deres første navn ekskluderede de lesbiske medlemmer. Det medførte, at organisationen blev kaldt flere forskellige ting i løbet af perioden, som for eksempel *International Gay Women and Men Association* samt *International Lesbian and Gay Association*. Foreningen endte dog med at skifte navn til det sidste.²⁰ Ifølge sociologen Barry D. Adam havde konflikten om lesbisk marginalisering i homoseksuelle organisationer eksisteret siden de første organisationer blev grundlagt i begyndelsen af 1900-tallet (Adam 1995, 23).

Konflikten udsprang af, at homoseksuelle mænd sad i de førende poster i de homoseksuelle organisationer. Derfor endte den første aktivisme med at handle om dem.²¹ Det skete samtidig med, at aids-epidemien blev konstrueret som et bøsseproblem på de internationale konferencer. Det blev synligt til en konference i *Nordisk Råd for Homoseksuelle* i København i 1986, hvor deltagerne blev bedt om at dele sig op i en 'kvindegruppe', som skulle diskutere de lesbiskes plads i medlemsorganisationerne, og en 'mandegruppe', som skulle diskutere aids-epidemien, fordi de to seminarer blev afholdt samtidigt.²²

Både konflikten om lesbisk usynlighed og konstruktionen af aids-epidemien som et bøsseproblem kom også til udtryk under forberedelserne til konferencen i København i 1986. Oprindeligt var temaet til konferencen aids alene, men lesbiske medlemmer af *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* kritiserede temaet for at ekskludere lesbiske, fordi aids blev antaget for at være et 'bøsseproblem'. Det medførte, at temaet blev skiftet til

Gays and Lesbians Facing Crisis.²³ Konferencens tema blev derfor konsekvenserne af aids for den homoseksuelle bevægelse og ikke på bekæmpelsen af sygdommen. Nogle af de emner, som skulle diskuteres på konferencens seminar for lesbiske, var, hvordan lesbiske kunne solidariseres sig med bøsser under aids-epidemien, og hvordan lesbiske var blevet mere usynliggjort grundet aids-epidemien.²⁴

Dette kan forklares med Vallgårdas brug af begrebet 'problematisering'. Vallgård mener, at problematiseringen af et problem er med til at rammesætte det, og at tidligere politiske veje har en indflydelse på problematiseringen af den nuværende krise (Vallgård 2007, 99). Konflikten med usynliggørelsen og marginaliseringen af lesbiske i de homoseksuelle organisationer havde været dominerende siden den første homoseksuelle organisation blev grundlagt, hvilket medførte, at aids-epidemien blev set på den samme måde.

En udbredt fortælling i den amerikanske litteratur om aids-epidemien er, at lesbiske og kvinder havde en central rolle i den amerikanske aids-aktivisme. Det kan jeg dog ikke se i samme grad i den danske kontekst, hvor aids-epidemien blev konstrueret som et 'bøsseproblem', og hvor de lesbiske aktivister var bekymrede for aids-epidemiens indflydelse på deres egen aktivisme. Det kan skyldes to ting. Den ene grund kan være, at konflikten om lesbisk usynlighed og eksklusion var mere dominerende i de homoseksuelle organisationer i Europa. Den anden grund kan være, at forholdet mellem lesbiske og bøsser var mere konfliktfyldt i Danmark.

De første kampagner

Mange af symbolerne på den danske LGBT-bevægelse og danske aids-aktivisme kommer fra USA. Et illustrativt eksempel kommer fra en artikel i *Berlingske Tidende* om det danske Navneprojekt, hvor journalisten skrev, at "Ideen opstod – naturligvis – i USA" (Ukendt 1990, 2). Der kan være alle mulige forklaringer på, hvorfor artiklens journalist mente, at det var en naturlighed, men jeg tror, at journalisten refererede til, at USA var hjemstedet

for mange af de symboler, som kendetegnede aids-aktivisme. De danske aids-aktivister kommunikerede dog mest med andre europæiske aktivister, og det var i disse fora, at *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* udviklede flere af deres aids-strategier. En årsag til at bekæmpelsesstrategier i høj grad kom fra Europa og symbolerne fra USA kan skyldes, at andre europæiske landes situation mindede mere om situationen i Danmark, mens USA var kulturelt dominerende. Det betød, at de danske aktivister så til USA for inspiration til symboler, mens det gav mere mening at se til andre europæiske og nordiske lande for inspiration til kampagner. I de følgende afsnit, vil jeg undersøge, hvordan aids-epidemien blev rammesat igennem globale symboler, og hvordan aktivismestrategier blev skabt i et internationalt forum.

Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske var desperat efter information fra andre lande om den nye sygdom i de første år af aids-epidemien. *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* fik tilsendt flere rapporter om sygdommen, såvel som informationer om hvordan man kunne bekæmpe den fra USA. Et par fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* benyttede endda lejligheden på en tur i New York i 1984, til at sende en forskningsartikel om aids tilbage til Danmark.²⁵ Delegerede fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* besøgte også hyppigt internationale konferencer, som handlede om selve sygdommen såvel som bekæmpelsen af den. Foreningen prioriterede også at sende delegerede til konferencer, og *AIDS-Fondet* og kommuner valgte at finansiere disse rejser med gavmilde summer. Det tyder på, at både aids-organisationer og de danske kommuner mente, at *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* ville få noget ud af konferencerne. I de rapporter, som *Foreningens* udsendte skrev efter en konference, kan man læse, at mange af de informationer, de får om selve sygdommen, ikke er nye, men at det handler om at få inspiration til nye strategier og kampagner.²⁶

Under en af de første konferencer om aids i Europa i 1984 delte de delegerede deres erfaringer om de aids-kampagner, som de havde ført. Konferencen var bemærkelsesværdig, fordi der hovedsageligt var sundhedsfagligt personale blandt

de danske delegerede. Den daværende formand for *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske*, Henning Jørgensen, deltog også på konferencen. De delegerede kom udelukkende fra vesteuropæiske lande i Europa, og der kom også nogle delegerede fra USA.²⁷ Der var en slående lighed mellem de aids-kampagner, som de forskellige europæiske lande og Danmark havde ført.

Alle de organisationer, som deltog på konferencen, udførte informationsarbejde med det formål at informere homoseksuelle mænd om aids. Informationskampagnerne bestod altid af pamfletter eller foldere, som blev delt ud på steder, hvor homoseksuelle mænd mødtes. Det kunne for eksempel være på bøssebarer eller til Christopher Street paraden (forløberen til den moderne Pride). Pamfletterne opfordrede mænd til at bruge kondom under sex med andre mænd, at undgå at få sæd i munden, samt at reducere antallet af sexpartnere.²⁸ *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* fik midler fra Sundhedsstyrelsen til at lave pamfletter, målrettet homoseksuelle mænd, som skulle informere om aids i 1983. Formålet med pamfletterne var både at informere om smittefare og udfordre nogle af de forestillinger, der var om aids i medierne.²⁹ Et andet lighedspunkt mellem de europæiske landes aids-bekæmpelse var en telefonisk hotline, hvor man kunne ringe ind, hvis man havde spørgsmål om aids.³⁰

Psykosocial hjælp

Samtidig med at aktivisterne havde fået midler fra Sundhedsstyrelsen til at lave pamfletter med information om aids, overvejede de også at lave en pamflet om de socialpsykologiske omkostninger ved aids-epidemien.³¹ De skrev aldrig, hvad denne socialpsykologiske vinkel skulle være, hvilket er et generelt problem med mødereferaterne som kilde. Mødereferaterne er meget korte og bliver derfor ofte lidt indforståede. Ud fra andre møder i AIDS-gruppen kan jeg dog komme med et bud på det socialpsykologiske indhold.

AIDS-gruppen var meget optaget af det skræmmebillede, som medierne havde tegnet af aids, og en af deres opgaver var at lave et modspil

til dette skræmmebillede. De var også bekymrede for, hvilken indflydelse dette skræmmebillede ville få på bøsser. Pjecens formål har måske været at berolige dem, som var meget bange for aids.³² Vesttyske og svenske aktivister brugte også begrebet psykosocial hjælp på denne måde. Den homoseksuelle sundhedsgruppe i Göteborg skrev i 1984, at de ville danne en psykosocial gruppe, som kunne give støtte og rådgivning til de personer, som var bange for aids.³³

Under en høring om aids på Rigshospitalet, sagde en repræsentant fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske*, at:

"Det handler også om, hvordan det omgivende samfund benytter AIDS som en maske for de følelser, man nærer over for bøsser. Den traditionelle frygt for bøsser har nu fundet sit ideelle udtryk, ved at gøre AIDS og bøsser synonyme."³⁴

På den måde kan vi se, at de danske aktivister var bekymrede over sammenblandingen af aids og bøsser i begyndelsen af aids-epidemien.

Frygten for sammenblanding og stigmatisering fandtes også på de internationale konferencer i begyndelsen af perioden. Under et seminar om sundhed for lesbiske og bøsser i *International Lesbian and Gay Association* i 1984 var der en bekymring for, at aids ville blive set som værende en 'bøssesygdom', og de delegerede var bekymrede for hvilken indflydelse, det ville have på lobbyarbejdet i WHO.³⁵ Stigmatiseringen af hiv-smitte og homoseksualitet i begyndelsen af aids-epidemien understøttes af Ketil Slagstads forskningsresultater. Han beskriver, at aids-epidemien vanskeliggjorde det at komme ud af skabet i Norge, fordi homoseksualitet var blevet forbundet med aids (Slagstad 2020, 433-434).

I midten af 1980'erne havde aids-epidemien stået på i nogle år, og mange i miljøet havde mistet venner og bekendte på grund af sygdommen. Det har nok medført, at begrebet psykosocial hjælp ændrede betydning efter midten af 1980'erne. I 1989 mødtes hovedbestyrelsen for *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* for at drøfte, hvad foreningens aids-strategi fremadrettet skulle være. Hovedvægten skulle være på tre områder, og det andet hovedområde var psykosocial støtte til mænd, der har sex med mænd, uanset hiv-status.

I 1989 handlede psykosocial hjælp altså mindre om frygt og mere om at motivere mænd, der har sex med mænd, til at dyrke sikker sex. Psykosocial hjælp var også målrettet hiv-smittede og skulle hjælpe dem i hverdagen.³⁶

Emnet psykosocial hjælp fyldte meget på konferencerne i den sidste halvdel af 1980'erne, og det dækkede over den hjælp, som aids-organisationer ydede overfor både hiv-smittede og homoseksuelle, som var blevet berørt af aids-epidemien. De danske konferencedeltagere var meget optaget af andre landes psykosociale strategier. I en rapport fra en konference i Finland i 1987, skrev de danske deltagere entusiastisk om den finske strategi for psykosocial hjælp. Rapport-skriveren beskrev, hvordan de finske aids-arbejdere havde samlet den psykosociale hjælp på et sted, og at en positiv hiv-test ville medføre, at man fik tilbudt psykosocial hjælp. Det generelle fokus på psykosocial hjælp har formentligt medført, at aids-aktionsudvalget tilføjede psykosocial hjælp til listen over hovedelementer i aids-kampen i 1988.³⁷

Erotisering af sikker sex

Et andet eksempel på en aktivismestrategi, som blev udviklet i et internationalt forum, var erotisering af sikker sex. *Stop AIDS* og *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* begyndte en kampagne med *Rubberwareparties* i 1989. En pjece fra kampagnen fra omkring 1990 havde teksten:

Har du nogen sinde deltaget i et RUBBERWARE PARTY? Nej, vel – det tænkte jeg jo nok. Derfor er tiden inde: ___ dag den / kl. inviterer jeg til gummi-show. Jeg har bedt to eksperter på området om at tegne og fortælle og vise os, hvad der for tiden er "hot" på markedet af sex-legetøj m.m. Og så er det alt sammen sikkert!³⁸

Det var meningen, at uddannede frivillige fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* skulle lære en gruppe af mennesker om sikker sex-teknikker, gennem sexlegetøj og kondomer. Arrangementerne

blev holdt rundt omkring i Danmark,³⁹ og som pjecen viser, så havde de til formål at gøre sikker sex mere sexet.

En lignende kampagne begyndte i Schweiz i begyndelsen af 1980'erne og havde navnet *Hot Rubber*-kampagnen. Schweiz, Norge og Holland var blandt de lande, som Danmark ofte blev sammenlignet med, når det gjaldt håndteringen af aids-epidemien, så det giver god mening, at Danmark implementerede en kampagne fra Schweiz. Den schweiziske kampagnes formål var at gøre sikker sex mere sexet,⁴⁰ og netop denne ide begyndte at sprede sig på konferencer, i løbet af midt 1980'erne, under navnet *Erotisering af Sikker Sex*.

Erotisering af Sikker Sex og *Rubberwareparties* udfordrer antropologen Anders Dahls antagelse om, at den danske aids-kampagne udelukkende appellerede til det rationelle i mennesket. Dahl mener ikke, at aids-kampagnen har været effektiv, fordi den anså folk for at være rationelle individer, som vil træffe det rigtige valg, hvis de havde den rette information (Dahl 1996, 59-60). *Rubberwareparties*-kampagnens formål var dog også, at få folk til at se kondomet som en fræk valgmulighed og ikke bare den mest sikre. Dahls konklusioner hænger formentlig sammen med, at Dahl hovedsageligt har set på Sundhedsstyrelsens kampagnematerialer, som var henvendt til heteroseksuelle, hvis informationstunge pjecer i matte farver, står i kontrast til *Rubberwareparties'* pjecens districke ydre og uformelle sprog.

Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske begyndte en anden kampagne i 1990, som også havde det formål at erotisere sikker sex. Kampagnen hed *6 x Sikker Sex*, hvor en instruktør fra foreningen skulle skabe dialog mellem mænd, som havde sex med mænd, i løbet af seks temaaftener. Den anden temaaften handlede blandt andet om kondomer, og instruktøren skulle vise en kampagnefilm, hvor kondomet blev erotiseret. Instruktøren skulle supplere filmen med en dialog, hvor instruktøren også skulle prøve at erotisere kondomet.⁴¹ Denne kampagne minder meget om et seminar, som danske aktivister hørte om til en konference i Washington i 1986. Amerikanske aktivister fortalte om et seminar, de havde afholdt for at erotisere sund sex blandt homoseksuelle mænd.

Deltagerne på seminaret skulle bruge jeg-formen, have en ikke-dømmende adfærd, ikke censurere deres tanker og være kreative, legende og erotiske. Den danske rapportskriver virkede entusiastisk over for ideen om at overføre kampagnen til en dansk kontekst.⁴²

Både psykosocial hjælp og erotisering af sikker sex kan forstås som eksempler på en diffusion af aktivismestrategier. Donatella della Porta og Sidney Tarrow's begreb diffusion viser, hvordan aktivismestrategier kan flytte grænser. Aktivismestrategier, som blev udviklet i et land, kan blive overført til et andet land, hvis aktivisterne er i kontakt med hinanden eller bekendte med hinandens arbejde (della Porta og Tarrow 2005, 3-4). Diffusionsprocessen løb dog ikke kun en vej på konferencerne om aids, men strategierne blev udviklet i fællesskab i de internationale fora, hvor aktivister delte deres erfaringer.

Bøssesygd og stigmatisering

På trods af frygten for sammenblanding af aids og bøsser i begyndelsen af aids-epidemien, besluttede de nordiske homoseksuelle organisationer, at hiv skulle tilbage til bøsserne under en konference i 1990. De nordiske homoseksuelle organisationer *Samtökin 78* (Island), *SETA* (Finland), *Det norske forbundet av 1948*, *Riksförbundet för sexuell likaberättigande* (Sverige) og *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* (Danmark) afholdt en konference i København med temaet og titlen *Re-Gaying HIV. Riksförbundet för sexuell likaberättigandes* formand Hasse Ytterberg stod for at give åbningstalen, hvori han forklarede, hvorfor de valgte lige netop dette tema til konferencen. Han beskrev, at verdens regeringer til at begynde med ikke var bekymret for aids, fordi det var en 'bøssesygd', hvilket medførte, at aktivisterne advarede om faren for, at hiv kunne sprede sig til den heteroseksuelle del af befolkningen. Da sygdommen så spredte sig til den heteroseksuelle del af befolkningen, fik aktivisterne stadigvæk ikke nogen midler, fordi det nu ikke længere var en 'bøssesygd'. Ytterberg sagde, at det var nødvendigt, at aktivisterne skulle understrege, at aids og hiv fortsat var et problem,

som ramte bøsser og biseksuelle mænd hårdt.⁴³ Forinden konferencen, udsendte *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* en pressemeddelelse om konferencens formål til de danske medier. I pressemeddelelsen stod der, at "hiv skal tilbage til bøsser", og at konferencen ville være åben for pressen. Det viser, at det ikke bare var en intern diskussion blandt aids-aktivister, men at der var vilje til at fortælle pressen om det.⁴⁴

Beslutningen om at gå til pressen var modig, når man ser på den måde, aktivisterne i både Danmark og resten af Europa var nødt til at mane medierne til ro i begyndelsen af aids-epidemien. Det er derfor interessant, at de nordiske homoseksuelle interesseorganisationer valgte at omfavne stigmatisering ved at gøre hiv til en 'bøssesygd' igen. Det er sigende, at det var de nordiske organisationer, som valgte at, "hiv skulle tilbage til bøsserne", fordi homoseksuelle i de nordiske lande var bedre stillet end dem i Sydeuropa. Nogle sydeuropæiske aktivister var også skeptiske overfor ideen om, at aids igen skulle blive behandlet som en 'bøssesygd'.

Forskellen kan måske forklares, med en artikel af den danske sociolog Erik Albæk. Artiklen handler om registreret partnerskab, og Albæk viser, at holdningen til homoseksuelle havde ændret sig i Danmark fra slutningen af 1940'erne, hvor størstedelen af befolkningen var imod homoseksuelle, til 1980'erne, hvor størstedelen af befolkningen gik ind for registreret partnerskab til homoseksuelle par. Det forklarer Albæk med, at den danske befolkning havde taget den liberale retigheds tankegang til sig (Albæk 1998, 409-410). Udviklingen betød, at homoseksuelle oplevede mindre stigmatisering i Danmark, og at de danske bøsser derfor var mindre bekymret, når det gjaldt at tage stigmatisering til sig.

Navneprojektet

For mig er navnetæppet først og fremmest en lokal ting [...] En død dansker gør ikke stort indtryk på en på en italiener. Men hvis man kan se, at det var ens egen nabo, der døde af AIDS, gør det indtryk og kan skabe forandring (Behrendt 1993, 12).

Citatet stammer fra Vagn Guldborg, som var formand for det danske *Navneprojekt* i 1993. Citatet blev bragt i en artikel, som blev skrevet i forbindelse med, at de europæiske navnetæpper blev udfoldet foran Eiffeltårnet i Paris i 1993. Guldborg havde medbragt to danske tæpper til lejligheden, som sammen med tæpper fra otte andre europæiske lande, blev lagt frem i den franske efterårskulde. Kommentaren skal nok forstås som en kritik af begivenheden, fordi han ikke mente, at tæpperne gav mening uden for deres lokale kontekst. Dette viser dog et paradoks inden for global rammesætning, fordi selvom man bruger symboler, som opstod internationalt, så betyder det ikke at aktivismen bliver mere international af den grund.

Jeg forstår begivenheden som en global rammesætning, fordi den brugte et amerikansk symbol til at rammesætte den sorg, som aids-epidemien efterlodte følte. Global rammesætning beskriver den måde, aktivister bruger symboler med en global oprindelse til at kontekstualisere nationale og lokale problemer (Tarrow 2006, 60-76). Begivenheden drager paralleller til de gange, hvor de amerikanske aids-tæpper blev lagt foran The National Mall i hovedstaden Washington DC i USA, hvilket skete for første gang i 1987 (Gambardella 2011, 214). Både Eiffeltårnet og The National Mall er ikoniske steder, som er vigtige symboler for deres respektive byer og lande.

Mens kampagne- og aktivismestrategier i høj grad blev udviklet i samarbejde med andre nordiske eller europæiske lande, så opstod *Navneprojektet* i USA. Dette skyldes måske USA's store kulturelle indflydelse, hvilket er understreget ved, at journalisten som rapporterede om historien mente, at det var naturligt, at ideen var opstået i USA, som nævnt ovenfor.

Konklusion

International Lesbian and Gay Association og *Nordisk Råd for Homoseksuelles* tidligere arbejde havde en afgørende betydning for deres problematisering af aids-epidemien. De to organisationer havde hovedsageligt arbejdet med at bekæmpe diskrimination af homoseksuelle, så da aids-epidemien begyndte, blev aids hovedsageligt problematiseret som et diskriminationsproblem. Det blev især forstærket af medierne og nogle politikeres reaktioner på aids-epidemien. Danske aktivister fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* prøvede at ændre rammesætningen af aids i *International Lesbian and Gay Association* i 1986, men det fejlede.

Aids-bekæmpelsesstrategier cirkulerede mellem aktivister fra forskellige lande. I begyndelsen af aids-epidemien foregik det hovedsageligt gennem korrespondance. Fra midten af 1980'erne begyndte aktivister fra *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* dog at deltage i internationale aids-konferencer, hvor der blev skabt et forum, hvor man kunne udveksle og udvikle aids-bekæmpelsesstrategier i. Eksempler på aids-bekæmpelsesstrategier, som blev udviklet på de aids-konferencer, var erotisering af sikker sex og psykosocial hjælp, som ændrede betydning i løbet af aids-epidemien.

Mens cirkulationen af aids-bekæmpelsesstrategier hovedsageligt foregik mellem europæiske lande, så foregik der også en global rammesætning med amerikanske symboler. Et eksempel på en af symbolerne var *Navneprojektet*, som blev udviklet i USA, men implementeret i Danmark i 1988. Selvom de danske aktivister brugte amerikanske symboler til at rammesætte aids-epidemien i Danmark, var det ikke et udtryk for, at deres aktivisme var international. De danske aktivister har muligvis brugt symboler fra USA, fordi de havde kulturelt hegemoni. Brugen af symboler har også medført, at det amerikanske bidrag til aids-aktivismen i særdeleshed og LGBT+-aktivisme i almindelighed er blevet misforstået.

Litteratur

- Adam, B. D. (1995): *The Rise of a Gay and Lesbian Movement, Revised Edition*. New York: Twayne Publishers
- Albæk, E. (1990): *AIDS: The Evolution of a Non-Controversial Issue in Denmark*. Aarhus: Institute of Political Science
- Albæk, E. (1998): Frisindets grænser: Homoseksuelle mellem moralske dilemmaer og politiske hensyn, *Politica*, vol. 30 (4). DOI:10.7146/politica.v30i4.68243
- Behrendt, F. (1993): Mindetæpper for AIDS-døde, *Berlingske Tidende*, 25. oktober 1993, 1. sektion
- Blom, I. (2012): *Medicine, Morality, and Political Culture: Legislation on Venereal Diseases in Five Northern European Countries, c. 1870-1995*. Lund: Nordic Academic Press. DOI:10.1093/jhmas/jrt023
- Dahl, A. (1996): Masser af grunde til usikker sex: En undersøgelse af gode forklaringer, *Tidsskriftet Antropologi*, nr. 34. DOI:10.7146/ta.v0i34.115306
- della Porta, D. og S. Tarrow (2005): *Transnational Protest & Activism*. New York: Rowan & Littlefield Publishers, inc.
- Dziuban, A. og T. Sekuler (2021): The temporal regimes of HIV/AIDS activism in Europe: chrono-citizenship, biomedicine and its others, *Critical Public Health*, vol. 31 (1). DOI: 10.1080/09581596.2020.1841114
- Fairclough, N. (2013): *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Old Tappan: Taylor and Francis DOI: 10.4324/9781315834368
- Gambardella, S. J. (2011): Absent Bodies: The AIDS Memorial Quilt as Social Melancholia, *Journal of American Studies*, vol. 45. DOI: 10.1017/S0021875811000077
- Jackson, J. (2016): The Homophile Movement. I: Paternotte, D. og Tremblay, M. red. *The Ashgate Companion to Lesbian and Gay Activism*. London: Routledge, 31-44. DOI:10.4324/9781315613147
- Madsen, J. J. (1989): Et nationalt AIDS-mindesmærke, *Pan-Bladet: For Bøsser og lesbiske*, nr. 3/89
- Roth, B. (2017): *The Life and Death of ACT UP/LA: Anti-AIDS Activism in Los Angeles from the 1980s to the 2000s*. New York: Cambridge University Press. DOI:9781316226940
- Slagstad, K. (2020): The Pasts, Presents and Futures of AIDS, Norway (1983-1996), *Social History of Medicine*, volume 34, issue 2. DOI: 10.1093/shm/hkaa018
- Stoller, N.E. (1998): *Lessons from the Damned: Queers, Whores, and Junkies Respond to AIDS*. London: Routledge. DOI: 10.4324/9781315811383
- Tarrow, S. (2005): *The New Transnational Activism*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511791055
- Ukendt (1988): Kæmpe-quilt, *Pan-Bladet: For bøsser og lesbiske*, nr. 6/88
- Ukendt (1990): Tæppet er blevet alt for stort, *Berlingske Tidende*, 5. december 1990, 3. sektion
- Ukendt (1996): Tæpper til minde om de døde, *B.T.*, 23. juni 1996, 1. sektion
- Vallgård, S. (2007): Problematizations and Path Dependency: HIV/AIDS Policies in Denmark and Sweden, *Medical History*, vol. 51 (1). DOI: 10.1017/s0025727300000910.

Noter

- ¹ Denne artikel er en omskrivning af mit speciale, som jeg afleverede på Københavns Universitet i vinteren 2021 med Peter Edelberg som vejleder.
- ² *NRH-mødet i Reykjavik den 16.-18. september 1983 (Deltagere og adresser)*. Rådsmødet i Reykjavik, 16.-18. september 1983. 1979-1994. Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske. Rigsarkivet.
- ³ *Unavngiven indbydelse til møde i NRH, som begynder med "Kære venner"*, s. 2. Rådsmødet i København,

- 4.-6.dec 1981. 1979-1994. Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁴ *Referat af møde Nordisk Råd for Homoseksuelle december 1981*, side 5. Rådsmødet i København, 4.-6. dec 1981. 1979-1994. Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁵ *Press Release about the meeting of The Nordic Council of Homosexuals held in Copenhagen, December 1981*. Rådsmødet i København, 4.-6.dec 1981. 1979-1994. Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁶ *Minnesanteckningar Sammanträdesdatum 1983-09-16-18*, side 5-8. Rådsmødet i Reykjavik, 16.-18. september 1983. 1979-1994 Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁷ *Søndag 7-10-84, kl 13. Sekretær : Isabella Aktypi.* . Rådsmødet i Stockholm, 5.-7. okt. 1984. 1979-1994 Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁸ *Protokoll. Sammanträdesdatum. 1985-10-04-06*, side 13. Rådsmødet i Helsinki, 4.-6. okt. 1985. 1979-1994 Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁹ *Rapport från NRH:s möte i Köpenhamn*, januar 1987, side 3. Årsmøde 3-5. okt. 1986 i København. 1979-1994 Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹⁰ *Emner og resolutioner på den første årlige konference, 1979*. IGA-konferencer. 1. annual conference, Bergen, Holland 13.-16. april 1979. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 142. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹¹ *Background information, før november 1985*, s. 1-3. IGA-konferencer. 8. annual conference, København, Danmark, 7.-12. juli 1986. Notat til planlægningsgrupperne, 1985. 1979 IGA- og IGLOY-konferencer. 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹² *Emner og resolutioner på den første årlige konference, 1979*. IGA-konferencer. 1. annual conference, Bergen, Holland 13.-16. april 1979. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 142. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹³ *4th Annual Conference Washington, D.C., U.S.A. July 12-17 1982, Report*, s. 18. IGA-konferencer. 4. annual conference, Washington, USA, 12.-17. juli 1982. Konferencerapport. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹⁴ *Referat af IGA-konferencegruppens møde d. 21/1-86, kl 18.00*. Eight annual conference, København, 7-12/7 1986. Planlægningsgruppens mødereferater, 1985-1986. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹⁵ *Referat af IGA-konferencegruppens møde d. 21/1-86, kl 18.00*. Eight annual conference, København, 7-12/7 1986. Planlægningsgruppens mødereferater, 1985-1986. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹⁶ IGA-konferencer. 8. annual conference, København, Danmark, 7.-12. juli 1986. Workshops. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹⁷ *Minutes of (workshop): Psycho-social aspects of AIDS*. IGA-konferencer. 8. annual conference, København, Danmark, 7.-12. juli 1986. Workshops. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ¹⁸ *Folketingstidende 1988-1989, 1. samling, F 40, "22/3 88: Forespørgsel vedr. registrering af AIDS-smittede"*, spalte 8704-8705.
- ¹⁹ *Minutes of (workshop): Part Two of Psycho-social aspects of AIDS*, s. 1-2. IGA-konferencer. 8. annual conference, København, Danmark, 7.-12. juli 1986. Workshops. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²⁰ *Third Annual Conference Report*, april 1981, s. 10. IGA-konferencer. 3. annual conference, Torino, Ital-

- ien, 1981. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 142. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²¹ *Official documents of the Conference*, 25. april 1979, s. 9. IGA-konferencer. 1. annual conference, Bergen, Holland 13.-16. april 1979. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 142. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²² *Rapport från NRH:s möte i Köpenhamn*, januar 1987, side 3. Årsmøde 3-5. okt. 1986 i København. 1979-1994 Nordisk Råd for Homoseksuelle. 138. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²³ *Notat til planlægningsgrupperne vedr. planlægning og gennemførelse af IGA-konferencen 7.-12. juli 1986 på Tidens Højskole ved Hørsholm, 6-11-1985*, s. 2. IGA-konferencer. 8. annual conference, København, Danmark, 7.12. juli 1986. Notat til planlægningsgrupperne, 1985. IGA- og IGLOY-konferencer. 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²⁴ *Notat til planlægningsgrupperne vedr. planlægning og gennemførelse af IGA-konferencen 7.-12. juli 1986 på Tidens Højskole ved Hørsholm, 6-11-1985*, s. 2. IGA-konferencer. 8. annual conference, København, Danmark, 7.12. juli 1986. Notat til planlægningsgrupperne, 1985. IGA- og IGLOY-konferencer. 144. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²⁵ *[Brev dateret 9. marts 1984. Korrespondance, 1984. 1983-1984. Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.*
- ²⁶ *Referat af mødet i AAU=AIDS aktionsudvalget 28. aug 1986. Mødereferater 1986-88 92. 1985-1992 Mødereferater, notater mm. 175. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.*
- ²⁷ *Contactpersons European Gay Health Care*, s. 1-7. Den europæiske AIDS-konference, Amsterdam, 20.-22. januar. 1983-1984. Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²⁸ *Report from Sweden*, 24. september 1984, s. 1-3. Den europæiske AIDS-konference, Amsterdam, 20.-22. januar 1984. 1983-1984. Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ²⁹ *Referat af møde i AIDS-gruppen tirsdag den 20. september 1983 i Knabrostræde 3, 3., 1210 København K.*, s. 2. Mødereferater, sept. 1983 – nov. 1984. Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³⁰ *REVIEW OF ACTIVITIES GAY HEALTH GROUP, Groeningen, the Netherlands*, Oktober 1984. Den europæiske AIDS-konference, Amsterdam, 20.-22. januar 1984. 1983-1984 Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- Summary of the activities of our group called Deutsche AIDS-Hilfe e.V.*, 25. September 1984, s. 1. Den europæiske AIDS-konference, Amsterdam, 20.-22. januar 1984. 1983-1984 Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³¹ *Referat af møde i AIDS-gruppen tirsdag den 20. september 1983 i Knabrostræde 3, 3., 1210 København K.*, s. 1-2.
- ³² *Vedr. AIDS*, 14. september 1983 s. 1. Mødereferater, sept. 1983 - nov. 1984. 1983-1984. Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³³ *REPORT from the GAY HEALTH GROUP of GÖTEBORG, SWEDEN*, september 1984, s. 2. Den europæiske AIDS-konference, Amsterdam, 20.-22. januar 1984. 1983-1984 Mødereferater, informationsmateriale, korrespondance mm. 173. AIDS-udvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³⁴ *Offentlig høring om AIDS på Rigshospitalet, aud. 1, 30/10 1985*, s. 1. Høring om AIDS, Rigshospitalet, 30/10 1985. 1985-1992 Mødereferater, notater mm. 175. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³⁵ *WORKSHOP 15: LESBIAN AND GAY HEALTH*, s. 1. IGA-konferencer. Fifth annual conference, Wien, 11.-

16. juli 1983. Workshops. 1979-1997 IGA- og IGLOY-konferencer. 143. Udenrigsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³⁶ *Notat til hovedbestyrelsen vedr. Aids-politikken 1990*, november 1989, s. 1 og 7. Overordnede retningslinier samt statusredegørelse for landsforeningens AIDS-politik, 1987-89. 1985-1992 Mødereferater, notater mm. 175. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³⁷ *Rapport fra møde for ansatte AIDS-arbejdere i de nordiske homo-organisationer d. 19-20. september 87 i Helsinki*. Møde for ansatte AIDS-arbejdere i de nordiske lande, Helsinki, 19.-20. september 1987. 1985-1992 Mødereferater, notater mm. (175). AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³⁸ *RUBBERWARE PARTY?*, udateret, men omkring 1990, s. 1-3. 1. european conference on hiv and homosexuality: Re gaying hiv. København, 17.-18. Februar 1990. 1986-1992 Konferencer og seminarer. 176. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ³⁹ *Notat til hovedbestyrelsen vedr. Aids-politikken 1990*, november 1989, s. 7. Overordnede retningslinier samt statusredegørelse for landsforeningens AIDS-politik, 1987-89. 1985-1992 Mødereferater, notater mm. 175. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁴⁰ *Speech for First European Conference on HIV and homosexuality*, s. 6. 1. european conference on hiv and homosexuality: Re gaying hiv. København, 17.-18. Februar 1990. 1986-1992 Konferencer og seminarer. 176. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁴¹ *6 x sikker sex: For bøsser og andre mænd, der har sex med mænd*, januar 1990, s. 2. 6 X sikker sex-arrangementer. Tekshefte, januar 1990. 1986-1992 Konferencer og seminarer. 176. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁴² *Seventh National Lesbian/Gay Health Conference & Fourth National AIDS Forum*, marts 1986, side 25. Referater, mv. fra 7. nationale lesbiske/bøsse sundhedskonference og 4. nationale AIDS-forum, Washington, 13.-15. marts 1986. 1986-1992 Konferencer og seminarer. 176. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁴³ *Opening remarks by Hasse Ytterberg at the opening of the First European Conference on Hiv and Homosexuality, in Copenhagen 17 Februari 1990*, s. 1-2. 1. european conference on hiv and homosexuality: Re-gaying hiv. København, 17.-18. februar 1990. 1986-1992 Konferencer og seminarer. 176. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.
- ⁴⁴ *PRESSE MEDDELELSE*. 1. european conference on hiv and homosexuality: Re-gaying hiv. København, 17.-18. februar 1990. 1986-1992. Konferencer og seminarer. 176. AIDS-aktionsudvalget. Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske.